

akademski list

broj 92* godina XXXIII

PRESSING

www.pressing-magazine.rs

Psihičko zdravlje studenata

Intervju:

Ivana Nikolić Hjuž

Milorad Vicanović Maza

ISSN 1451-1584

Uvodnik

Teška vremena

đavo ih odnio...

Nije da se nismo navikli. Otkad postoji Presing ona su takva, prate nas i ne popuštaju.

Iza nas je jedna od najtežih godina ali smo preživeli.

I to što nismo podobni i to što nismo nepodobni.

I to što nam rade neprijatelji i to što nam rade „prijatelji“.

I to što nas zaboravljaju kad nam trebaju a pamte kad im treba.

Ali mi idemo dalje, svesni da naredna godina može da bude samo bolja. Ili makar

jednako loša kao ova, čisto zbog tradicije duge više od tri decenije.

Urednik

GLAVNI UREDNICI:

Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)

Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)

Dobriboje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)

Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 31-44)

Dejan Stojiljković, 2004-2009, (br. 45-59)

Dejan N. Kostić od 2010. (br. 60-)

AKADEMSKI LIST PRESSING

Godina XXXIII, broj 92 - zima 2023.

Izdavač:

**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:

Dejan N. Kostić

Pomoćnik urednika: **Jovan Živković**

Tehnički urednik: **Milena Lazarević**

Lektura: **Aleksandra Stojiljković,**

Maša Stojiljković

Redakcija: **Velja Petković, Marko Stojanović, Ganja Nikolić, Nataša Spasovski, Emilija Andrejević, Maša Stojiljković, Sara Stanojković, Danica Popović, Jelena Ilić, Milena Živanović, David Petrović, Marija Vidojević, Kristina Mitrović, Luka Stojanović, Anja Gretić**

Sekretar redakcije: **Radica Opačić**

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**

Telefon: **018/523418**

Fax: **018/523120**

E-mail: **siic.nis@gmail.com**

Internet prezentacija:

www.pressing-magazine.rs

Žiro račun: **310-159479-83**

List izlazi tromesečno

Štampa: **Kreativni centar print, Niš**

Tiraž: **1000 primeraka**

Izdavanje ove publikacije i realizacija projekta "Psihičko zdravlje studenata" podržana je od strane Grada Niša, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstva kulture i informisanja. Stavovi izneti u podržanom projektu ne izražavaju nužno stavove organa koji je dodelio sredstva.

Sadržaj

strane:

05 - 11

Intervju: Ivana Nikolić Hjuž

Nišlijka u borbi protiv atomskih bombi

Razgovarao: **Velja Petković**

12 - 17

Studije i Stres

Mentalno zdravlje sve važnije za studente

Autori: **Milena Živanović, Marija Vidojević, Kristina Mitrović i Jelena Ilić**

18 - 19

Intervju: Nikola Jovančić

Klijenti kod nas gotovo uvek dolaze sa očekivanjem da budu saslušani i prihvaćeni takvi kakvi jesu

Razgovarali: **Ganja Nikolić i David Petrović**

20 - 22

Pitanje mentalnog zdravlja sve aktuelnije:

Najčešći problemi koji muče studente

Pišu: **Danica Popović, Nataša Spasovski, Emilija Andrejević i Jovan Živković**

24 - 26

Intervju: Milorad Vicanović Maza

Nemam ego i ne želim da ga steknem

Razgovarao: **Marko Stojanović**

27 - 29

Saša Jovanović - Zec Trkač 1

Imaginarni niš

Piše: **Luka Stojanović**

30 - 31

Dr Darko Krstić i dr Aleksandar Stojanović -

„Laonik Halkokondil: Dokazi istorije”

O pseudonaučnom izdanju “dokaza istorije”

Piše: **Anja Gretić**

Razgovarao: Velibor Petković

Intervju: Ivana Nikolić Hjuž

Nišlijka u borbi protiv atomskih bombi:

Svojoj deci želim da ostavim svet bez nuklearnog naoružanja

Ivana Nikolić Hjuž predaje hemiju na Univerzitetu Kolumbija, predsednica je Fondacije za mir nuklearnog doba i članica Naučne savetodavne grupe za Ugovor o zabrani nuklearnog oružja. I, naravno, rođena Nišlijka.

"Čovek je merilo svih stvari", tako da naše studente i sve zaposlene na Univerzitetu u Nišu, raduje kada vide da ste Vi u Sjedinjenim Američkim Državama veoma uspešni u svetu nauke ali i da ste predsednica Fondacije za mir nuklearnog doba i članica Naučne savetodavne grupe za Ugovor o zabrani nuklearnog oružja. Kako je tekao Vaš životni i naučni put?

Ja sam rođena i odrasla u Nišu i pohađala sam gimnaziju Bora Stanković do četvrtog razreda, kada sam otišla u Ameriku da završim srednju školu kao učenik na razmeni. Moj odlazak 1994. je bio usred ratova u bivšoj Jugoslaviji, kada smo bili pod sankcijama, bez letova... Često kažem da su me roditelji uopšte pustili da sve to započnem zato što su mislili da neću uspeti da odem.

Te godine, pohađajući četvrti srednje u državnoj školi u Zapadnom Sakramentu u Kaliforniji, ja sam se prijavila na tri fakulteta – Kaltek, MIT, i Stenford. Kaltek me je ne samo primio već i ponudio punu stipendiju i finansijsku pomoć koja je pokrivala moju školarinu i životne troškove. Zato često kažem da sam imala pameti ali i mnogo više sreće.

Na Kalteku sam bila izložena ne samo studijama (moj glavni predmet je bio hemijsko inženjerstvo) na najvišem nivou, već sam i imala prilike da radim na istraživačkim projektima sa fantastičnim profesorima i da posetim različite univerzitete zbog tih projekata (ETH u Cirihi i Univerzitet Vašingtona u Sijetlu). Moj mentor za diplomski rad bila je Profesor Frances Arnold, koja je 2018. Godine postala prva Amerikanka koja je dobila Nobelovu nagradu iz hemije.

Dok sam ja studirala na Kalteku, tamo su bile još dve Nišlijke – Lana Petrović i Jelena Vučković, koja ja tada bila na postdiplomskim studijama (Jelena je jedina od nas tri završila Boru). Nije to loše bilo za jedan mali grad u jednoj maloj zemlji! Ja sam sa pohvalom diplomirala 1999. Godine, a ceremonija je bila 11. juna, dan nakon završetka bombardovanja Srbije. Nakon Kalteka, išla sam na postdiplomske studije na Stenfordu i tamo sam doktorirala 2005. godine. Imala sam specijalnu stipendiju Američke Asocijacije za Srce, zato što je moj rad iz oblasti biohemije bio relevantan za razna kardiovaskularna pitanja.

U tom periodu sam se i udala i rodila dvoje dece. Moj suprug Emlin je Amerikanac i profesor je fizike. Moja ćerka Inga Jovana sada studira medicinu u Beogradu (na veliku sreću svojih nane i deke), a sin Mića (koji je upravo počeo svoje studije na Princetonu) je imao svega mesec i po dana kada sam ja branila svoj doktorat. Moji roditelji su nam svih tih godina (i kasnije naravno) puno pomogli oko dece i žrtvovali se da bih ja mogla da završim svoje obrazovanje.

U međuvremenu smo se 2011. preselili u Njujork, gde sam ja rodila još jednog sina, Nemanju, i gde već više od 15 godina predajem na Univerzitetu Kolumbija. Je predajem i šef sam katedre na obaveznom predmetu za sve redovne studente koji se naziva "Na granicama nauke". Studenti uče o dostignućima i otvorenim pitanjima iz neuronauke, moderne fizike, biohemije, i klimatske nauke. Zbog tog predmeta sam i postala zainteresovana za pitanje nuklearnog naoružanja, kojim se bavim više od deset godina.

Na koji način funkcioniše Fondacija za mir nuklearnog doba, ima li podršku u naučnim krugovima i javnosti, na koje prepreke u radu nailazi?

Fondacija za mir u nuklearno doba je osnovana 1982. u jeku Hladnog rata i u vreme kada je u svetu bilo nekih 70 hiljada nuklearnih bombi, 95% u posedu SAD-a i SSSR-a. Naši osnivači, David Kriger i Frenk Keli, su prepoznali da je mir u nuklearno doba ne samo potreban, nego i neophodan, jer nuklearni rat može da uništi čovečanstvo i našu planetu. Upravo zato je misija naše fondacije od početka da podučavamo i pozivamo u svim mogućim forumima na internacionalnoj i na američkoj sceni na svet bez nuklearnog naoružanja. Naučnici su nam dali nuklearno naoružanje i ja zato duboko verujem da naučnici moraju da budu deo rešenja, a to je njihova kompletna zabrana i eliminacija. Nuklearno naoružanje je sa nama već 78 godina, a sve što smo o njima naučili u međuvremenu upućuje nas na jedan jedini zaključak - da ih moramo ukloniti.

Naučnici decenijama analiziraju informacije o posledicama atomskih bombi bačenih na Hirošimu i Nagasaki na ljude koji su preživeli te okrutne napade (drastično uvećani broj kancerogenih bolesti u toj populaciji, ali i disproporcionalni efekti na decu i osobe ženskog pola). Istraživanja koja se bave posledicama testiranja nuklearnog naoružanja pokazuju koliko su ti testovi kontaminirali životnu sredinu i ugrozili zdravlje ljudi koji su živeli u njihovoj blizini (pa čak i mnogo dalje).

Tu su i zaključci naučnika koji decenijama istražuju posledice na klimu koje bi nastupile u slučaju nuklearnog rata i koje su upravo razlog zašto kažemo da nuklearan rat pretil celom čovečanstvu a ne samo ljudima u gradovima i zemljama koje bi bile napadnute i uništene. U principu, naučnici su danas deo rešenja, mada još uvek nedovoljno. Potrebno je mnogo više svesnosti o ovom problemu nego trenutno postoji.

Naša fondacija je naročito aktivna u Ujedinjenim Nacijama, posebno u radu na Ugovoru o zabrani nuklearnog naoružanja. Najveća prepreka je definitivno vezana za nesvesnost i nepoznavanje ovog problema u generalnoj populaciji i skoro potpunoj blokadi u medijima. Ljudi jednostavno ne znaju za Ugovor zato što nemaju prilike da o njemu čuju ili pročitaju nešto.

Sredinom prošle godine u Beču je bio prvi sastanak država članica ovog ugovora. 83 zemalja je učestvovalo na ovom sastanku a mediji nisu o tome pisali gotovo nigde, osim u Japanu, iako se Japan još uvek nije pridružio ovom ugovoru, uprkos njihovom tragičnom iskustvu sa atomskim bombama. Moj san je da neka slavna ličnost, kao na primer naš divni Novak Djoković, stane na stranu čovečanstva i pomogne nam da ova tema dostigne mnogo šire krugove, a da ugovor postane realnost i dostigne sve svoje ciljeve.

Prema kome je usmerena inicijativa Naučne savetodavne grupe za Ugovor o zabrani nuklearnog oružja, prema političarima koji donose odluke ili prema naučnicima i građanima?

Naša grupa je osnovana od strane država koje pripadaju ugovoru i naš rad je trenutno usmeren prema savetovanju tih država o naučnim pitanjima koja su relevantna za ugovor. Drugi sastanak država će se odvijati krajem ove godine u Njujorku i mi sada pripremamo izveštaj o stanju naučnih pitanja vezanih za nuklearno naoružanje. Ja se nadam da ćemo se mi u budućnosti usmeriti takodje i na obrazovanju građana i drugih naučnika.

Objavili ste izuzetno značajan tekst u "Biltenu atomskih naučnika" 21. jula ove godine, baš na dan premijere filma "Openhajmer", pod naslovom koji šalje jasnu poruku: "Posle 'Openhajmera', šta treba da uradimo da demontiramo nuklearnu mašinu Sudnjeg dana". Posle gledanja filma i čitanja vašeg teksta, usudujemo se da pitamo: možemo li nešto da uradimo ili je već kasno, proces uništenja sveta je već započeo upotrebom atomske energije u vojne svrhe, kako se to

može čuti u filmskom dijalogu Alberta Ajnštajna i Roberta Openhajmera?

Ja sam po prirodi veliki optimista – verovatno sam se zbog toga i usudila da krenem sama u daleki svet sa 17 godina, a danas verujem duboko da mi ne samo da moramo već i da možemo da eliminišemo nuklearno naoružanje. Jedan pozitivan primer je Ugovor o zabrani hemijskog naoružanja, koji je nastao 1993. godine a SAD je upravo ovog jula – 30 godina kasnije – uništila svoje poslednje hemijsko naoružanje.

Našoj planeti prete (sa daleko manjom verovatnoćom) na primer i asteroidi i supervulkani, ali za razliku od njih, mi smo nuklearno naoružanje stvorili i mi možemo i da ga uništimo. Ako to ne uradimo, njegova upotreba je gotovo zagarantovana. Eksperti, kao što je Profesor Martin Helman (koji je profesor elektronike na Stanfordu, gde je Jelena Vučković dekan), procenjuju da je verovatnoća upotrebe nuklearne bombe 1% pod uslovima pre početka rata u Ukrajini, a da je sada daleko veća. Ako samo uzmemo 1% a ne veću verovatnoću, to znači da beba rođena danas, ako živi 80 godina, ima verovatnoću više od 50% da doživi upotrebu nuklearke. Štaviše, simulacije pokazuju da upotreba jedne nuklearke ne bi stala na tome, već vodila u kompletan nuklearni rat (danas na svetu ima oko 12 hiljada nuklearki, a većina njih je daleko energičnija od bombe korišćene u napadu na Hirošimu).

Ako bi se taj rat desio između Indije i Pakistana, gde bi te države iskoristile sve svoje naoružanje, 130 miliona ljudi bi umrlo zbog napada i posledica napada, a dve milijarde ljudi bi pomrlo oko celog sveta od gladi zbog uticaja nuklearne zime, koja bi drastično umanjila proizvodnju hrane. Ako bi Rusija i SAD stupile u nuklearni rat i iskoristile jednu trećinu svog naoružanja, 360 miliona ljudi bi umrlo zbog napada i posledica napada, a više od 5 milijardi ljudi bi pomrlo oko celog sveta od gladi. Kad ja ljudima pomenem ove činjenice oni me uvek pitaju zašto je tako nešto uopšte dozvoljivo. Ja uvek imam isti odgovor – nije dozvoljivo i upravo zato moramo eliminisati sve nuklearno naoružanje.

Tužno je da sve to znamo već decenijama i da su nas na to upozoravali ne samo naučnici kao Openhajmer i Ajnštajn, već i Američki predsednik Džon Kenedi, koji je u Ujedinjenim Nacijama 1961. godine rekao da moramo eliminisati nuklearno naoružanje pre nego ono eliminiše nas. Ugovor o njegovoj zabrani je naša najbolja nada i ja verujem da će ispuniti svoje ciljeve, mada ta borba neće biti laka.

Uvod u vaš tekst predstavlja fotografija na kojoj naučnici I. I. Rabi, dobitnik Nobelove nagrade za fiziku sa Univerziteta Kolumbija i Robert Openhajmer sede u Rabijevom stanu u Njujorku decembra 1945. godine i razgovaraju o međunarodnoj kontroli nuklearnog oružja, posle apokaliptičnih scena izazvanih bombardovanjem Hirošime i Nagasakija u Japanu. Njihov razgovor je opisan u romanu "Američki Prometej" koji je bio osnova za scenario po kome je snimljen film.

Doktorirali ste u oblasti hemijskog inženjerstva, okruženi ste vrhunskim naučnicima, tako da možete da uočite koliko su danas naučnici opsednuti moralnim pitanjima, s obzirom na gorka i tragična iskustva minulih vremena?

Uzgred, nije li analogija Prometej - Openhajmer neka vrsta inverzije značenja: Prometej je bio okovan i kažnjen zbog toga što je ljudima darovao vatru, a zbog Openhajmera i naučnika koji su radili na projektu "Menhetn" kažnjeni su ljudi, ne samo japanski oficiri i vojnici, već i građani koji nisu bili lično odgovorni za rat?

Mislim da su Martin Šervin i Kai Bird, koji su napisali Openha-

jmerovu biografiju, hteli da ukažu na način na koji je Amerika u principu "nagradila" Openhajmera time što je izgubio status u krugu vezanom za nacionalnu sigurnost i atomska pitanja. U Americi je bilo dosta kritika vezanih za to da se film bavio "patnjom" jednog čoveka vezanom za njegov status, kad je njegovo dostignuće proizvelo toliko patnje ne samo za građane Hirošime i Nagasakija nego i za milione ljudi koji se i do danas sukobljavaju sa posledicama nuklearnih testova. Naravno, tu su i potencijalne žrtve u koje može da se ubroji celo čovečanstvo. Ja se slažem sa vama po pitanju imena knjige. I pored toga mislim da je film jedno fantastično umetničko dostignuće i prezahvalna sam da je doneo ovu temu u svakodnevne razgovore. Film ne može da nam kaže sve što trebamo znati o ovoj temi, ali može da započne te razgovore.

U tekstu navodite da je vaš suprug Emlin Hjuze, profesor fizike na Kolumbiji Univerzitetu, "nasledio" Ra-

bijev stan, tako da se u istom prostoru okupljaju antinuklearni aktivisti, diplomate, profesori i studenti.

Muka zbog egzistencijalne pretnje je ista ali zabrinutost je čak i veća zbog novih otkrića o potencijalnim razmerama smrti i razaranja koje bi nuklearni rat prouzrokovao, ako bi do njega došlo u naše doba.

U čemu vidite najveću pretnju, u ratnim sukobima država koje raspolažu nuklearnim oružjem sa zemljama koje ga nemaju ili u direktnom sučeljavanju velikih sila? Rat u Ukrajini izaziva naše saosećanje ali i nemiran san zbog mogućnosti da atomska bomba bude upotrebljena, bez obzira na ishod rata. Možemo li, zapravo, da bilo šta uradimo da to sprečimo?

Par komentara ovde – bilo je malo zbunjenih o tome šta znači da je moj suprug "nasledio" Rabijev stan. Rabi je bio Profesor na Kolumbiji (i dobio je Nobelovu Nagradu za fiziku

1944. godine) i živio je u našem stanu do svoje smrti 1988. Njegova supruga, Helen Rabi, je umrla sa punih 102 godine 2005. godine, upravo kada je Kolumbija ponudila mom suprugu da pređe kao profesor na taj univerzitet. Mi smo znali da je gospođa Rabi umrla zato što smo poznavali porodicu (Emlinovom ocu je Rabi bio mentor na doktorskim studijama na Kolumbiji) i moj suprug je rekao, gotovo u šali, da će doći ako mu daju Rabijev stan. Pa je tako i bilo. Stan pripada Kolumbiji, a mi univerzitetu plaćamo kiriju.

Drugi komentar je vezan za samog Rabija i to kako je on predstavljen u filmu Openhajmer, a taj portret je u skladu sa istorijskim činjenicama. Rabi se pojavljuje rano u filmu kad upozna Openhajmera dok obojica studiraju kvantnu fiziku u Evropi. Kasnije, kada je Openhajmer već na čelu Menhetn Projekta, Rabi odbija da se pridruži projektu, jer po njegovim rečima ne želi da 300 godina fizike kulminira u pravljenju bombe. U jednoj od drugih scena, kada naučnici navodno uspešno testiraju Trinitu bombu, svi su presrećni a Rabi je vidno razoren. Takođe je vredno pomena da u raspravi o vodoničkim bombama (koje mogu da budu i hiljadama puta energeničnije od atomskih bombi), Rabi je taj koji ih naziva oružjem genocida. Ako je njegov duh u našem stanu, u svakom slučaju uspešno utiče na nas.

A sada na odgovor na Vaše pitanje - nuklearno naoružanje nam preti na različite načine. Najveća opasnost je naravno od nuklearnog rata između nuklearnih sila, a najgora situacija bi bila izazvana ratom između Rusije i SAD-a, naročito zato što obe zemlje imaju preko pet hiljada nuklearki. I rat između SAD-a i Kine bi takođe bio katastrofalan. Kina ima mnogo manje bombi (oko 400), mada su neke od njihovih bombi trenutno najveće na svetu (preko 300 puta energeničnije od bombe korišćene u napadu na Hirošimu). Pomenula sam već i Indiju i Pakistan, a i Severna Koreja, sa svojim arsenalom od otprilike tridesetak bombi, bi mogla da izazove haos i katastrofu u svetu, a naročito u Americi.

Međutim, ovo naoružanje nam ne preti samo ako ga neki od lidera nuklearnih sila (ima ih devet) namerno iskoristi. Ono nam preti i ako se upotrebi slučajno ili iz greške zato što jedna zemlja pomisli da je druga zemlja napada. Generalni Sekretar Ujedinjenih Nacija Antonio Guterres je prošlog avgusta izjavio (na govoru kome sam prisustvovala) da imati sreću nije strategija. Desetine incidenata samo u Americi ukazuje na to da nas nuklearke nisu sačuvala već da smo imali sreće što nas nisu do sada uništile.

Što je tiče rata u Ukrajini, moja viđenja po tom pitanju su jako nepopularna u Americi gde je bilo kakva pomena mira u

Ukrajini osuđena kao podrška Putinu i Ruskoj invaziji. Više od godinu i po od kada je rat počeo i sa nekih pola miliona žrtava i Ukrajinom u haosu, ja mislim da smo svi mi koji smo od početka pozivali na mirovne pregovore bili u pravu jer je sve to moglo da se izbegne da je bilo bolje. Ja naravno smatram da je taj mir neophodan da bi se prestalo sa ubijanjem i uništavanjem, ali i zato što bi ovaj rat mogao da eskalira u nuklearni sukob. Ako bi se iskoristila jedna nuklearka, čak i ako ne bi dovela do nuklearnog rata odmah, moj strah je da bi uklonjenje tabua o upotrebi nuklearke dovelo do nuklearnog rata u bliskoj budućnosti. A to je prosto neoprostivo. Kao što sam na početku rekla, i naša fondacija postoji zato što je mir u nuklearno doba egzistencijska potreba, bez koje bi čovečanstvo, pa čak i sav život na planeti, moglo da nestane.

U TV seriji "Igra prestola" rečenica koja se često ponavlja, lajtmotiv celokupnog serijala - "Zima dolazi!", zvuči poput pretnje nuklearne zime našoj planeti. Može li se izglasavanjem rezolucije u Ujedinjenim nacijama stići do željene zabrane i postepene eliminacije nuklearnog oružja, s obzirom na to da su ljudi "političke životinje" (zoon politikon, po Platonu), a da "naučna životinja" ne postoji? Još bliže, kako to postići kada su ljudi kao pojedinci ali i udruženi u grupe i nacije takmičarski nastrojeni i parohijska (plemenska) ljubav je možda najviše što možemo ostvariti, kako to tvrdi američki psiholog morala Džonatan Hajt.

Ukratko, možemo li u ovakvom fragmentiranom, podeljenom svetu da osetimo svest, odgovornost i radost što smo deo celine, što smo čovečanstvo, i spasimo svet od uništenja?

Mi trenutno radimo na jednoj rezoluciji vezanoj za humanitarne posledice nuklearnog naoružanja, ali nam sada kada već imamo Ugovor o zabrani nuklearnog naoružanja, nije potrebna rezolucija, nego da se sve države pridruže ovom ugovoru. Par ideja o tome:

- Srbija bi morala da se pridruži ovom ugovoru i da sa ostatkom internacionalne zajednice kaže nuklearnim silama da nemaju prava da unište čovečanstvo zbog svojih nacionalnih interesa, ma koji oni bili. Razoružanje je čak i obaveza nuklearnih sila po jednom drugom međunarodnom ugovoru, a to je Ugovor o neproliferaciji nuklearnog naoružanja koji je na snazi od 1970. godine. Novi ugovor o zabrani nam daje mehanizam da nuklearne sile ispune te svoje obaveze.

- Ugovor o zabrani sada ima 97 država koje su ga već potpisale ili ratificirale i taj broj mora da raste. Time će se vršiti pritisak na nuklearne sile spolja, mada je potreban i pritisak iznutra. Tu će biti neophodan rast svesti među građanima, naročito u zemljama kao što je Amerika, gde smo u mogućnosti da ove teme raspravljamo. Kao što sam već pomenula, slavne ličnosti bi mogle da igraju važnu ulogu u tome.

- Zašto bi nuklearne sile odustale od svog naoružanja? Za Ameriku, razlozi su moralni i etički zbog jedinstvene uloge u razviću nuklearke, upotrebi u Japanu, i započinjanju ere nuklearnih testova koji su imali tako stravične posledice na ljude širom planete. Takođe, nuklearke čine Ameriku ranjivom od strane država kao što je Severna Koreja. Odgovor na ovo pitanje be trebao da bude lak za prave lidere ove svetske sile. A zašto bi ostale države odustali od nuklearke? Ako bi Amerika stvarno dala primer i posvetila se ovom pitanju, ja verujem da bi ostale države pratile taj put. Samo održavanje, a da ne pomenem modernizaciju, nuklearnih arsenala je izuzetno skupo i košta milijarde i milijarde dolara. Nuklearne sile bi mogle da troše mnogo više novca na svoje domaće potrebe kada bi prestale da troše ove ogromne sume na oružanje koje može da uništi čovečanstvo i koje u principu ne planiraju da ikada iskoriste.

- Što se tiče spoljnog i unutrašnjeg pritiska, jedna od stvari koje se moraju promeniti je stav prema državama koje imaju

nuklearke. Ovo naoružanje mora prestati da bude simbol časti već mora postati simbol srama. Posedovanje naoružanja koje može da uništi čovečanstvo, namerno ili nenamerno, ne treba da bude nešto na šta su države ponosne, nego se toga trebaju stideti. Papa Fransis kaže da je samo posedovanje nuklearnog naoružanja nemoralno i ja verujem da bi i naša crkva trebala to osuditi na najstroži način. Kao jedna od jedinih pravoslavnih država koje niti imaju niti zavise od nuklearnog naoružanja (kao što je to slučaj za sve države koje pripadaju NATO-u), naša crkva bi morala da osudi posedovanje nuklearnog naoružanja na duhovnom nivou.

Naravno, sve ovo zavisi i prvenstveno od toga da se mi svi kao čovečanstvo izdignemo iznad podela, sukoba, ratova, i nacionalnih interesa i da shvatimo da imamo isuviše drugih problema da bi se samo bavili razlikama između ljudi, nacija, religija, i država. Promena klime, pandemije, i druge tehnologije koje mogu pretiti čovečanstvu se mogu rešiti samo ako države kooperišu jedne sa drugim i tretiraju druge države kao jednake sebi a ne države koje treba staviti pod kontrolu. Čovečanstvu je potrebna sloga i kooperacija, a ne ratovi i nuklearke.

‘Ajde da se takmičimo u sportu, u nauci, u umetnosti, u muzici, a da bacimo staro oružje na stranu i da osiguramo budućnost za svu decu i nove generacije. Ja moram u to do verujem. Svojoj deci želim da ostavim svet bez nuklearnog naoružanja.

Tekst pripremile:

Milena Živanović, Marija Vidojević, Kristina Mitrović i Jelena Ilić

Studije i Stres: Mentalno zdravlje sve važnije za studente

Život na univerzitetu, iako uzbudljiv i pun novih prilika, često donosi sa sobom niz izazova koji mogu značajno da utiču na psihičko zdravlje studenata. Osim intenzivnih akademskih obaveza, mladi ljudi se suočavaju s prilagođavanjem na novu sredinu, izgradnjom socijalnih veza, finansijskim izazovima i drugim stresovima koji mogu da imaju dubok emotivni uticaj. Istraživanje psihološkog zdravlja studenata igra ključnu ulogu u razumevanju izazova sa kojima se studenti suočavaju tokom studiranja, kao i pronalaženje efikasnih strategija podrške i rešenja problema.

Psihološko zdravlje studenata je kompleksna oblast koja zahteva holistički pristup. Kroz integraciju samopomoći, destigmatizaciju, razvoj prilagodljivosti i pružanje profesionalne podrške, univerziteti mogu aktivno da doprinesu

očuvanju mentalnog zdravlja mladih ljudi tokom njihovog obrazovnog putovanja. Osvestiti ove aspekte i raditi na njihovom unapređenju ključni su koraci ka stvaranju zdravijih i podržavajućih univerzitetskih zajednica.

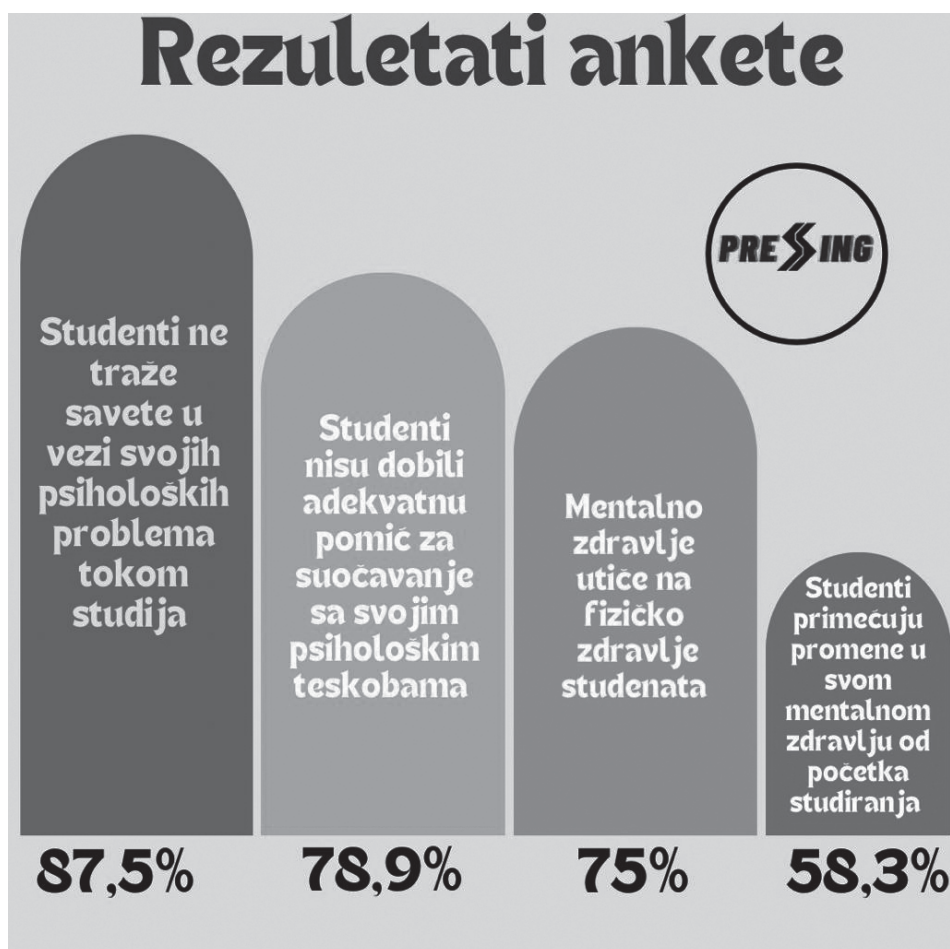
Volonter Psihološkog savetovališta, Milan Milanović, ističe da je bitno da studenti upravljaju stresom, jer je, kako kaže, opšte poznata činjenica da se stres ne može izbeći, jer je sveprisutan. „Nedavno je u organizaciji Psihološkog savetovališta za studente organizovan seminar na temu „Stres kao životni saputnik“, i iz samog naslova može se zaključiti da je stres neizbežan. Ono što je na nama jeste da mi njime upravljamo, a ne on nama. Pod time mislim da razvijemo održive i zdrave mehanizme za nošenje sa stresom, odnosno rezilijentnost,“ rekao je Milanović.

Strategije samopomoći: kako studenti mogu održavati psihičko zdravlje?

U cilju stvaranja što bolje slike o mentalnom zdravlju studenata i uviđanja njihovih problema sprovedena je anonimna anketa. Većina studenata potvrdilo je da se oseća anksiozno i pod stresom zbog svih studentskih obaveza, kao i to da se često suočavaju sa finansijskim problemima tokom studiranja. Međutim, čak 87,5% ispitanika nije potražilo pomoć u rešavanju svojih psiholoških problema, dok je onaj manjinski deo naveo da nije dobio adekvatnu pomoć za suočavanje sa istim.

„To mogu biti problemi prilagođavanja na novu sredinu i na samo studiranje, porodični problemi, partnerski problemi, problemi u komunikaciji, emotivni problemi, poput anksioznosti, depresivnosti, problemi sa samopouzdanjem i mnogi drugi.” rekao je Jovančić.

Psihološko savetovalište je, kako kaže, kroz svoje aktivnosti prisutno na fakultetima, studentskim organizacijama i drugim organizacijama za mlade. Takođe sarađuju i sa osnovnim i srednjim školama. Kada je rad sa volonterima u pitanju, on se konstantno i sistematično supervizira. Volonteri na mesečnom nivou imaju prilike za supervizijske i edukativne radionice, a etičnost, kao jedna od vrlina, se konstantno podstiče i

Koordinator Psihološkog savetovališta, Nikola Jovančić, objasnio je da ono funkcioniše kao volonterska, neprofitna organizacija i da je sam rad savetovališta organizovan u tri sektora: istraživački, edukativni i savetodavni. On je dalje objasnio kako je Psihološko savetovalište namenjeno prvenstveno studentima ali i ostalim mladim ljudima koji se javljaju iz brojnih razloga.

modeluje.

Studentkinja Filozofskog fakulteta sa Departmana za Novinarstvo, Andrijana Popović, objašnjava da je problem anksioznosti i depresije uvidela nakon što je imala velike i česte napade panike koji su značajno uticali na sve segmente njenog života i znala je da to ne može sama da reši, već je odlučila da zatraži pomoć psihologa.

„Mislim da su neki problemi koje studenti imaju, a koji se tiču psihičkog i mentalnog zdravlja, ne gledaju na to kao pravi problem. Mislim da su psihičke bolesti i problemi toliko normalizovani u društvu da studenti ne žele da se žale i pričaju o svojim problemima kako se za njih ne bi govorilo da preteruju i kako ne bi bili osuđivani“, rekla je Popović.

Ona dodaje i da u razmatranju zašto neki studenti izbegavaju da se obrate psihologu, važno je sagledati faktore koji često deluju kao prepreke.

„Stigmatizacija igra ključnu ulogu, jer društvo često povezuje traženje emocionalne podrške sa slabostima ili problemima. Ovaj negativan odnos prema mentalnom zdravlju može generisati osećaj stida, što dovodi do izbegavanja psihološke pomoći. Strah od osude vršnjaka često proizilazi iz društvenih normi koje promovišu sliku samostalnosti i snage. Bojazanost od gubitka poštovanja ili osude može biti snažan motivator za izbegavanje traženja pomoći, čak i kad je to potrebno“, rekla je Popović.

Razgovor o stresu: važnost destigmatizacije mentalnog zdravlja među studentima

Mnogi studenti se suočavaju sa izazovom niskog samopouzdanja, posebno u okviru studentskog postignuća i društvenih interakcija. Postavljanje realnih očekivanja, rad na ličnom razvoju može pomoći studentima da izgrade pozitivniji odnos i mišljenje prema sebi.

„Problemi se mogu odnositi na balans između akademskog i privatnog života, odnos i podrška porodice prema obavezama na fakultetu, ali isto tako i konkretni problemi vezani za akademski život, poput nedovoljno dobrih tehnika učenja“, dodaje Milanović. Smatra da pored ovih, često se uočavaju i problemi u interpersonalnim i partnerskim odnosima, a tu je pritisak okoline, njihovi zahtevi i očekivanja.

Jedan od ključnih faktora koji utiče na psihičko zdravlje studenata je nivo socijalne podrške koji imaju. Kvalitetni odnosi sa porodicom, prijateljima i zajednicom pružaju emocionalnu podršku koja može pomoći u suočavanju sa stresom i pritiscima studiranja. Redovni kontakti sa bliskim ljudima mogu smanjiti osećaj usamljenosti i poboljšati opšte psihičko blagostanje.

Socijalna izolacija, ili nedostatak značajnih međuljudskih veza, može imati ozbiljan uticaj na mentalno zdravlje studenata. Studiranje na novom mestu, daleko od porodice i prijatelja, može izazvati osećaj usamljenosti. Ovo može dovesti do depresije i anksioznosti, naglašavajući važnost izgradnje socijalnih veza tokom studentskog života.

„Balans između fakulteta i privatnih obaveza jeste čest izazov studenata, ipak, moj lični stav jeste da je bez brige o sebi nemoguće brinuti o drugima, fakultetu, obavezama. Prva obaveza svih nas jeste da se pobrinemo o sebi, uz adekvatnu brigu o sebi, svom fizičkom i mentalnom zdravlju, možemo mnogo toga. Pa zašto bismo u avionu prvo stavljali masku sebi pa tek onda pomagali drugima?“, ističe Milanović.

Kvalitet odnosa sa cimerima, kolegama i profesorima takođe

može imati značajan uticaj na psihičko zdravlje. Konflikti ili nesuglasice u međuljudskim odnosima mogu stvoriti stresne situacije koje se odražavaju na emocionalno stanje studenata. Razvoj veština komunikacije i rešavanja konflikata može biti ključan za održavanje pozitivnih odnosa tokom studentskog života.

„Naš osnovni alat u radu sa klijentima jeste razgovor, a neophodan preduslov za razgovor jeste prisutnost. Iz prisutnosti i bivanja u trenutku sa klijentom proizilaze sve tehnike i intervencije. Psiholozi imaju zakonsko pravo da koriste različite testove procene i dijagnostifikovanja različitih stanja, ipak, kako mi sa klijentima radimo proces savetovanja, koji je nešto, uslovno rečeno „blaži“ i traje kraće od procesa psihoterapije, naš osnovni alat jeste kao što sam već rekao, razgovor i prisustvo“, dodaje Milanović.

Skriveni tereti: razumevanje mentalnih izazova tokom studiranja

Fizička aktivnost i pravilna ishrana imaju direktnu povezanost sa psihičkim zdravljem. Redovno vežbanje može smanjiti nivo stresa i anksioznosti, poboljšati raspoloženje i povećati energiju. Loša ishrana, s druge strane, može doprineti umoru i smanjenju mentalne budnosti, što može uticati na sposobnost suočavanja sa akademskim izazovima.

Nedostatak sna često je problem tokom studentskog života. Neprospavane noći mogu uticati na kognitivne funkcije, emocionalnu stabilnost i sposobnost suočavanja sa stresom.

Razvijanje zdravih navika spavanja može imati pozitivan uticaj na opšte psihičko zdravlje.

Finansijski teret studiranja, uključujući školarine, troškove života i knjiga, može biti izvor značajnog stresa za studente. Problemi sa finansijama mogu uticati na sposobnost koncentracije, povećati anksioznost i dovesti do osećaja nesigurnosti. Pružanje podrške u vezi sa upravljanjem budžetom i pružanje resursa za finansijsku pomoć može umanjiti ovaj stres.

Poseta psihologu postala je sveprisutna i prihvaćena praksa u današnjem društvu, gde sve više ljudi prepoznaje važnost brige o svom mentalnom zdravlju. Različite životne situacije i izazovi često dovode ljude do vrata kancelarija psihologa, gde dele svoje misli, osećaje i traže podršku u procesu samorazvoja.

„Psiholog mi je pomogao da bolje razumem sebe. Kroz vođene razgovore i postavljena pitanja, psiholog mi je pomogao da bolje razumem svoje emocionalne reakcije, obrasce ponašanja i dublje motive, što dovodi do snažnijeg samopoznavanja. Naučila sam efikasne tehnike suočavanja s stresom. Kroz vežbe disanja, tehnike relaksacije ili strategije za upravljanje negativnim mislima, stekla sam praktične veštine koje mogu da primenim u svakodnevnom izazovima. Osećam se manje usamljeno. Rad s psihologom mi je pomogao u postavljanju ciljeva i sada se osećam snažnije i samouverenije“, objašnjava Popović.

Iskustva osoba koje su bile kod psihologa ukazuju na raznovrsnost benefita koje pruža psihoterapija. Od razumevanja sebe bolje do sticanja praktičnih veština i jačanja

emocionalne otpornosti, rad s psihologom često vodi ka pozitivnim i ohrabrujućim rezultatima. Važno je naglasiti da je svako iskustvo jedinstveno, a terapijski proces prilagođava se individualnim potrebama svakog klijenta.

Ispitni rokovi i pritisak: uticaj stresa na studentski život

Realizacija programa edukacije o mentalnom zdravlju unutar obrazovnog sistema je takođe važno u prevenciji psihičkih problema među studentima. Radionice, predavanja i kampanje mogu pružiti informacije o različitim aspektima mentalnog zdravlja, pružiti resurse za podršku i smanjiti stigmatu koja može sprečiti traženje pomoći.

„Potražite pomoć jer vredi, na ovaj ili na onaj način. Nemojte da se stidite da potražite pomoć. Razgovarajte s nekim o svojim osećanjima i potrebama, a psihološka podrška može biti ključna za prevazilaženje teškoća”, dodaje Popović.

Učenje veština suočavanja sa stresom je od suštinskog značaja. Programi koji podučavaju tehnike opuštanja, meditacije i vežbe pažnje pružaju studentima alate za efikasno upravljanje stresnim situacijama. Razvoj emocionalne inteligencije takođe igra ključnu ulogu, omogućavajući studentima da bolje razumeju svoje emocije i efikasnije reaguju na izazove.

„Često čujemo kako je odlazak kod psihologa „strašan”, pa i ukoliko izgovorimo da idemo kod psihologa, naiđemo na

pitanje: „Pa šta ti fali?”. Edukacija o važnosti očuvanja mentalnog zdravlja jeste ključan korak za smanjenje stigme, a u idealnom slučaju, putem masovnih medija. Kako često ne možemo da „priđemo” masovnim medijima, kao sredstvo ostaje nam promocija brige o mentalnom zdravlju kroz različite tribine, seminare, radionice, ali i odlazak na fakultete i deljenje promo materijala studentima”, ističe volonter Psihološkog savetovališta, Milanović.

Volonter psihološkog savetovališta Milan Milanović podseća da Psihološko savetovalište dugi niz godina organizuje sajam mentalnog zdravlja, koji se svake godine održava 10. oktobra, gde studenti, ali i nestudenstka populacija imaju prilike da razgovaraju sa psiholozima.

„Voleo bih da istaknem da su naše prostorije otvorene svakog radnog dana od 15 do 19 časova, s tim što utorkom radimo od 11 do 15 časova. Takođe, ukoliko želite naše usluge, možete nas pronaći i na društvenim mrežama te nam se javiti tu, putem mejla ili telefonskim pozivom” dodaje Milanović.

U celini, prevencija psihičkih problema među studentima zahteva holistički pristup koji kombinuje edukaciju, razvoj praktičnih veština i obezbeđivanje resursa za podršku. Kroz ove inicijative, može se stvoriti okruženje koje podstiče dobro psihičko zdravlje tokom studentskog putovanja.

„Najvažnija lekcija koju sam naučila jeste da je sve prolazno, da je sav stres prolazan i da ništa ne traje večno. I ako se možda nešto čini kao najgora i najstrašnija stvar ikada – nije. Svaka loša stvar prolazi kad-tad”, zaključuje Popović.

Diplomirana psihološkinja Gordana Anđelković ističe da je preporučljivo potražiti pomoć stručnog lica, ukoliko student oseća neke poteškoće u svakodnevnom funkcionisanju. Period studiranja je za svakog studenta vrlo dinamičan i zahtevan sa različitim aspektima, tako da treba obratiti pažnju na mentalno zdravlje i preventivno.

U preventivne svrhe treba pre svega staviti akcenat na brigu o sebi, koja podrazumeva kvalitetan san, zdravu ishranu i fizičku aktivnost, izdvajanje vremena za hobije, druženje sa dragim ljudima, ali i izdvajanje dovoljno vremena koje ćemo posvetiti sebi i odmoru.

„Sve pomenute stavke nas ne koštaju ništa, a možemo ih primeniti već danas i na taj način uraditi nešto dobro za sebe”, dodaje Anđelković.

Razlozi zbog kojih se javlja anksioznost kod studenata mogu biti brojni. Javljanje često može biti povezano sa većim brojem zahteva koje nosi studiranje, čestim situacijama procenjivanja poput ispita, odbrana radova. Pored toga toga, u periodu adolescencije je socijalno funkcionisanje vrlo dinamično, očekuje se ostvarivanje značajnih interpersonalnih relacija, što može za studente predstavljati dodatnu brigu i opterećenje.

Univerzitetski resursi za mentalno zdravlje: gde potražiti podršku?

Osoba može prepoznati da je njeno mentalno zdravlje narušeno ukoliko postoje promene u svakodnevnom funkcionisanju poput promena u spavanju, apetitu, raspoloženju, koncentraciji, teškoća u interpersonalnim odnosima. Kako je prepoznat značaj psihološke podrške studentskoj populaciji, studentima su na raspolaganju usluge savetovališta za studente, poput Psihološkog savetovališta za studente u Nišu, kao i različiti projekti koji obezbeđuju savetovanje i terapiju studentima, poput projekta Pričajmo o tome. Ovi vidovi podrške su besplatni.

Osim toga, studenti se mogu usmeriti na traženje terapeuta, koji je pod supervizijom. Usluge tih terapeuta su jednako kvalitetne, ali su cene njihovih seansi niže, pa tako mogu više odgovarati studentima. Ne možemo sa sigurnošću reći koliko često se studenti javljaju za pomoć, jer ne postoji evidencija koja bi obuhvatila podatke za sve izvore psihološke podrške, kojima se studenti obraćaju. Problemi zbog kojih se studenti javljaju za psihološku podršku mogu biti različiti, poput problema sa učenjem, problema u partnerskim i porodičnim relacijama, anksioznosti itd.

Razlozi za netraženje adekvatne pomoći mogu biti brojni. Među njima neinformisanost o različitim izvorima podrške koja se nudi, nedovoljno sredstava, mišljenje da problem nije toliko veliki ili da stanje nije dostiglo alarmantan nivo. Iako među mladima postoji vrlo razvijena svest o značaju mentalnog zdravlja, stigma može igrati značajnu ulogu u netraženju adekvatne pomoći. Potrebno je uložiti dodatne napore, kako bi se smanjila stigma vezana za traženje pomoći, jer je briga o mentalnom zdravlju jednako važna kao briga o telesnom

zdravlju i traženje pomoći nikako ne predstavlja slabost, već veliku hrabrost.

Takođe, potrebno je mladima ponuditi neki vid edukacije, koji bi se odnosio na mentalno zdravlje. Anđelković zaključuje da neizvesnost i briga vezana za pokrivanje troškova studija, kao i troškova života u većim gradovima može uticati na javljanje nečega što se naziva finansijska anksioznost.

Psihološka pomoć i podrška za studente su identifikovani kao važni, te je moguće obraćanje psihologu ili psihijatru u studentskoj poliklinici ili domu zdravlja, čije su usluge besplatne, kao i obraćanje za stručnu pomoć u Psihološkom savetovalištu za studente, čije su usluge takođe besplatne. Studenti se mogu odabrati i psihoterapeutu koji je pod supervizijom, čije su usluge povoljnije.

Razlozi za obraćanje psihologu su raznovrsni, a studentsko doba nosi brojne izazove, koje pomeraju granice kapaciteta mladih ljudi. Izazovi mogu biti prisutni kod studenata koji su zbog studiranja promenili mesto stanovanja, promenili socijalnu sredinu, sistem podrške, doživeli nove akademske zahteve, prve značajne emotivne veze, finansijske teškoće, ali nezvezano za promenu mesta stanovanja, mogu postojati problemi sa učenjem, problemi u interpersonalnim relacijama itd. Navedeni izazovi često dovode do izloženosti stresu koje može uticati na svakodnevno funkcionisanje i može dovesti do anksioznosti i depresije.

Uspeh na univerzitetu ne bi trebao biti meren samo ocenama, već i sposobnošću studenata da očuvaju svoje psihičko zdravlje u dinamičnom okruženju. Otvoren dijalog, pružanje resursa za podršku, i promovisanje kulture pažnje prema mentalnom zdravlju postaju ključni koraci ka stvaranju univerzitetskog okruženja u kojem svaki student može uspešno proći kroz izazove studiranja i istovremeno čuvati svoj emocionalni kapacitet za budućnost.

Razgovarali: Ganja Nikolić i David Petrović

Intervju: Nikola Jovančić,
koordinator Psihološkog savetovališta za studente

Klijenti kod nas gotovo uvek dolaze sa očekivanjem da budu saslušani i prihvaćeni takvi kakvi jesu

Pitanje mentalnog zdravlja kod studenata i uopšte mladih ljudi se često gleda sa izvesnom dozom nerazumevanja. Važnost psihičkog stanja se vremenom sve više potencira, a organizacije i udruženja umnogome doprinose osveščavanju i rešavanju ovog zastupljenog problema. Nikola Jovančić, koordinator Psihološkog savetovališta za studente, nam je kroz inspirativan razgovor otkrio kako izgleda rad jedne organizacije koja pokušava da pomogne studentima. Psihološko Savetovalište za studente funkcioniše kao volonterska, neprofitna organizacija. Rad Savetovališta je organizovan u tri sektora: Istraživački sektor, koji se bavi planiranjem i sprovođenjem istraživanja u vezi potreba mladih i mentalnog

zdravlja mladih. Takođe, bavi se prezentovanjem svojih rezultata na različitim konferencijama. Edukativni sektor se bavi organizacijom psihoedukativnih aktivnosti – seminari, webinar, tribine, predavanja, radionice, obuke. Savetodavni sektor se bavi trijažom, savetovanjem, i psihoterapijom. – započeo je Jovančić razgovor objašnjavajući način samog funkcionisanja savetovališta.

Vrlo važna činjenica je da Savetovalište nema zaposlenih, sve se bazira na volonterskom radu, te na taj način njihova humanost još više dolazi do izražaja. Veliki broj ljudi koji su uključeni zahteva i visok nivo organizacije.

Glavni rukovodilac Savetovališta je zadužen za globalnu strategiju i organizaciju rada. Kroz direktnu komunikaciju sa koordinatorima, on planira aktivnosti Savetovališta. Koordinator i zamenici koordinatora imaju dvostruku funkciju. S jedne strane, organizuju rad svojih sektora, a sa druge strane komuniciraju sa glavnim rukovodiocem i supervizorom. Glavni supervizor Savetovališta ima zadatak da nadgleda rad svih sektora i pruža smernice i konstruktivne povratne informacije. Volonteri unutar sektora učestvuju u realizaciji konkretnih planova i strategija, i uključeni su u direktan rad sa klijentima – **objasnio je Jovančić niove organizacije i funkcije unutar Savetovališta.**

Mladi ljudi, pogotvu studenti, su svojim načinom života izloženi su mnogim stresnim situacijama. Borbe sa očekivanjima, nagomilanim obavezama, kao i nerazumevanjem često utiču na pogoršanje mentalnog zdravlja.

Poteškoće sa kojima se mladi javljaju u Psihološko

Savetovalište su raznovrsne. One se najviše odnose na: probleme u međuljudskim odnosima, pri čemu je reč ne samo o porodičnim odnosima, već i o odnosima sa prijateljima, partnerima, kolegama itd; probleme u odnosu na rad, što podrazumeva probleme u učenju i organizovanju vremena i obaveza, prokrastinaciju, perfencionizam; probleme sa samopoštovanjem i samopouzdanjem...

Simptomi kod mladih ljudi sa problemom mogu biti veoma uočljivi. Prepoznaju se i razlikuju, a svaki od njih ukazuje na određeni nivo problema u psihičkom stanju, tako da se i sam Nikola nadovezao na neke klasične primere:

Svi navedeni problemi često budu praćeni sniženim kapacitetima za komunikaciju i emocionalnu regulaciju, a neretko imamo priliku da kod mladih osoba prepoznamo i iskustvo anksioznosti i depresivnosti.

Porastom osveščavanja i promovisanja brige o mentalnom zdravlju poraslo je i angažovanje mladih ljudi da počnu govoriti o svojim problemima. Potražiti pomoć više nije sramota, već potreba, a o tome govori konstantni rast broja mladih koji su se obratili Savetovalištu.

Podaci kojima raspolazemo nam jasno pokazuju da u poslednjih nekoliko godina, svake godine, dolazi do postepenog povećanja broja mladih koji nam se obraćaju za psihološku podršku. Od 2020. godine do danas smo svake godine imali za 10 do 20 klijenata više u odnosu na prethodnu godinu. Ove godine, do sada, nam se za podršku obratilo oko 80 mladih osoba i verujemo da će taj broj do kraja godine biti i nešto veći.

Pitanje koje se često provlači u razgovorima o mentalnom zdravlju jeste ono o uspešnosti samih seansi. Različiti su faktori koji na sve to utiču, ljudi se često zbog toga i pokolebaju, a Nikola na to ima sledeći odgovor:

S obzirom na to da je veoma teško uspostaviti naučnu metodologiju koja bi na dovoljno precizan i objektivan način mogla da trajno meri uspešnost seansi, jedini izvor informacija koji imamo po tom pitanju je direktan kontakt sa našim klijentima. Rekli bismo da uspešnost svake seanse i razgovora sa klijentom najviše zavisi od unapred ugovorenog cilja saradnje i postignuća koje procenjujemo u odnosu na ugovoreni cilj. Klijenti kod nas gotovo uvek dolaze sa očekivanjem da budu saslušani i prihvaćeni takvi kakvi jesu, bez osude, a neretko i sa očekivanjem da dobiju dodatne informacije i perspektivu koja je podržavajuća u prevazilaženju njihovih problema. Pri završetku saradnje veoma često smo u prilici da čujemo pozitivnu povratnu informaciju, od stane naših klijenata. Pored toga, kako vremenom imamo sve veći broj klijenata koji

dolaze po preporuci svojih poznanika, kolega i prijatelja koji su ranije sarađivali sa nama, rekli bismo da smo u svom radu dovoljno efektivni i uspešni.

Jedan od termina koji se ustalio među ljudima jeste „sezonska depresija”, odnoseći se na period u godini kada se pojedinac oseća loše. Nikola nam je otkrio da se učestalost poseta Savetovalištu uglavnom povećava krajem godine, u toku jeseni, ali vrlo interesantno i možda neobično i tokom proleća.

U našem društvu i zajednici mladi često doživljavaju da se značaj njihovog iskustva i poteškoća umanjuje od strane drugih koji imaju velika očekivanja od njih, ali nisu spremni da im omoguće potrebno razumevanje i toleranciju u odnosu na njihovu individualnost. Mladi često govore o tome kako su im odgovornosti sve veće, a resursi ograničeni, kao i o tome da imaju utisak da drugi nemaju senzibiliteta da prepoznaju njihove probleme i pomognu im u rešavanju istih. U tom smislu, društvena izolacija i neinformisanost mladih su faktori rizika u odnosu na psihički integritet i mentalno zdravlje mladih.

Razgovor smo završili u jednom optimističkom i ograbrujućem tonu, činjenicom koja treba da se ustali i koja treba dalje da se prenosi:

Raduje nas činjenica da mladi poslednjih godina u većoj meri prepoznaju značaj brige o mentalnom zdravlju.

Tekst pripremili:

Danica Popović, Nataša Spasovski, Emilija Andrejević i Jovan Živković

Pitanje mentalnog zdravlja sve aktuelnije:

Najčešći problemi koji muče studente

Teme vezane za mentalno zdravlje, njegov značaj i njegovo očuvanje poslednjih godina su u javnosti sve prisutnije. Iako sve češći razgovori i edukacije o ovom problemu predstavljaju primere pozitivne prakse, ova tema za neke je i dalje tabu. Jedna od populacija koja je po ovom pitanju dosta ugrožena, svakako su studenti.

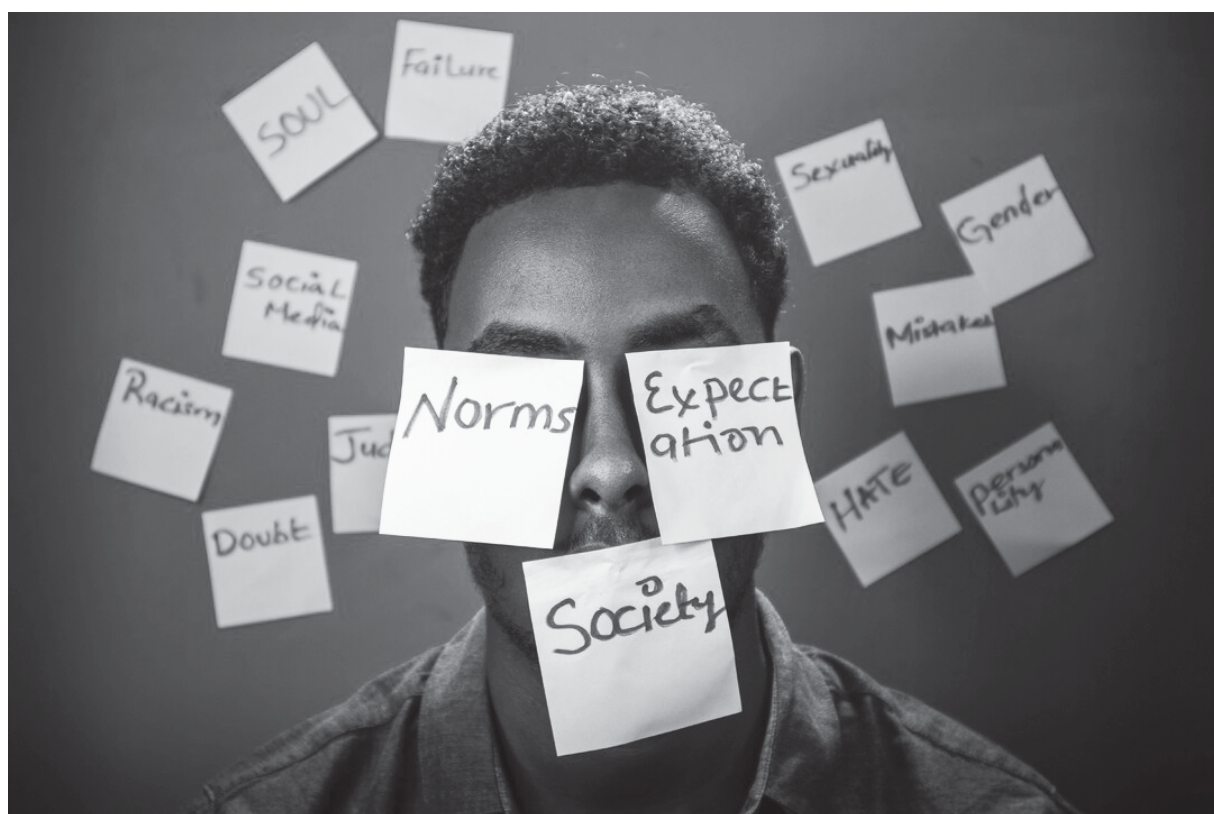
Ispitni rokovi, privikavanje na nov način obrazovanja, adaptiranje na novu sredinu, samostalan život koji za neke uključuje i potrebu da rade i studiraju u isto vreme, predstavljaju neke od najvećih izazova sa kojima se ova populacija susreće.

„Studentima nije uvek lako da prepoznaju problem. Čak i kada

prepoznaju javlja se stigma, pogotovo kod mladih ljudi koji nisu dovoljno informisani šta psihološka podrška zapravo znači”, objašnjava koordinater Psihološkog savetovališta Kristijan Mladenović.

Anksioznost, pad raspoloženja, nemogućnost iskazivanja svojih potreba i želja, najčešći su problemi na koje se studenti žale, kaže volonter ovog savetovališta Ilija Nikolić. Obzirom da je, prema njegovim rečima, studiranje samo po sebi ispunjeno brojnim proverama, kako znanja tako i socijalne i emocionalne zrelosti, jasno je da su ti problemi u velikoj meri povezani sa fakultetom. Ipak, ne vidi fakultet kao jedini izvor ovih

problema.

„Smatram da studiranje nije jedini problem sa kojim se studenti susreću, već nedostatak emocionalne podrške iz studentovog okruženja. Ova podrška bi pomogla studentima da lakše prođu kroz dati stres tokom studija i određenih poteškoća sa kojim se susreći u tom periodu života“, zaključuje Nikolić.

Magazin Pressing sproveo je anketu među studentima više fakulteta u Beogradu, Nišu, Novom Sadu i Kragujevcu kako bi utvrdio koji su to problemi vezani za mentalno zdravlje sa kojima se oni najčešće susreću. Anketa je bila anonimna kako bi ispitanici mogli da budu potpuno otvoreni sa pitanjima koja su bila opcionog karaktera, a ticala se svakodnevnih problema na koje nailaze u svom studentskom životu.

Kako rezultati ankete prikazuju, dve trećine ispitanika (72,5%) nikada nije posetilo psihologa ili psihoterapeuta, dok polovina njih usluge za mentalno zdravlje ocenjuje kao nedostupne i nepristupačne. Najveći broj onih koji i idu na seanse to čini nekoliko puta godišnje (62,5%).

Osim ovih pitanja, svi učesnici ankete imali su date primere poput umora ili pritiska i mogućnost da označe koliko se oni odnose na njih, na skali od jedan do pet. A ovo su pet najčešćih problema koje rezultati naše ankete prikazuju.

1. Anksioznost

Aneksioznost, često nazvana i „tihan epidemija“, sve više postaje dominantna tema u današnjem društvu. To je složeno mentalno stanje koje karakteriše intenzivna briga, strah i neprestana napetost, često bez jasnog povoda ili u situacijama koje većina ljudi ne bi doživela kao preteće.

Usled mnogobrojnih obaveza na fakultetu, manjka slobodnog vremena i pritiska okoline, studenti sve češće imaju simptome anksioznosti. Naša istraživanja pokazala su da čak 96,2% studenata u toku semestra oseća napetost i anksioznost, od čega 32,5% ispitanika gotovo svakodnevno. Neki od najčešćih simptoma anksioznosti koje studenti primećuju jesu osećaj neobjašnjivog nemira, neosnovana panika i strah, manjak koncentracije, nesanica, ubrzano disanje, znojenje dlanova, problemi sa apetitom itd.

2. Depresija

Depresija je ozbiljno mentalno stanje koje karakterišu dugotrajna osećanja tuge, gubitak interesovanja za uobičaj-

jene aktivnosti i gubitak energije, često praćeni poremećajem sna i apetita. Manifestuje se i kroz emotivnu iscrpljenost, osećaj bespomoćnosti i teškoće u koncentraciji, što značajno utiče na svakodnevno funkcionisanje pojedinca.

Depresija je svakako jedan od najčešćih problema sa kojima se mladi suočavaju poslednjih godina, a to su potvrdili i rezultati naše ankete. Čak 93,8% ispitanih studenata potvrdilo je da su bezvoljni ali i da 90% njih nerado pribegava aktivnostima koje su im ranije bile važne i u kojima su uživali. Osećaj tuge i beznadežnosti potvrdilo je 91,2% ispitanih studenata. Kako se intenzitet simptoma depresije vremenom povećava i utiče na svakodnevno funkcionisanje, razmišljanje, opažanje i pamćenje, ali se neretko oslikava i na fizičko zdravlje, neophodno je na vreme prepoznati simptome i obratiti se stručnom licu.

3. Samopouzdanje

Nedostatak samopouzdanja predstavlja izazov koji može značajno uticati na život pojedinca, odražavajući se kroz nesigurnost u donošenju odluka, preteranu samokritičnost i ograničavanje ličnih potencijala. Ovo je često izraženo kod mladih ljudi, u koje se studenti, koji se nalaze na važnim životnim raskrsnicama tada, svakako ubrajaju.

Na samopouzdanje studenata utiče bezbroj faktora, te vrlo lako može biti poljuljano. Pri prvom izazovu na fakultetu kojem nisu dovoljno dorasli u datom trenutku, nivo samopouzdanja se u velikoj meri smanjuje. Međutim, sliku o sebi grade i kroz potvrdu okoline, te je 77,5% ispitanika reklo da podležu pritisku vezanom za društvene norme i očekivanja u vezi sa izgledom, a 42,6% njih tvrdi da se često osećaju manje vrednim. Potvrdu svoje vrednosti traže i u postignućima na fakultetu, ali u isto vreme većina njih oseća i veliki pritisak da održe visok nivo uspešnosti.

4. Pritisak okoline

Pritisak okoline često se manifestuje kod studenata kroz osećaj perfekcionizma, stresa zbog očekivanja uspeha i konstantnog opterećenja akademskim obavezama, što može dovesti do izgaranja i mentalnog zamora. Čest problem sa kojim se studenti susreću jesu prevelika očekivanja i pritisak porodice i prijatelja koje nije uvek lako ispuniti. Iako toga okolina uglavnom nije svesna, upravo je to i jedan od najčešćih razloga neuspeha studenata pri studiranju. Istraživanja su pokazala da je 91,2% anketiranih studenata

opterećeno socijalnim pritiscima i očekivanjima okoline. Kada uz to dodamo i činjenicu da 97,5% njih brine o budućnosti i karijeri, dolazimo do zaključka da su u velikoj meri opterećeni i faktorima na koje nužno ne utiču obaveze na fakultetu. „Tada se bavimo preispitivanjem tih očekivanja gde je fokus na tome da studenti osveste značaj svog mišljenja i to kako oni procenjuju situaciju u kojoj su“ dodaje Kristijan Mladenović.

5. Koncentracija

Nedostatak koncentracije javlja se kroz teškoće u zadržavanju pažnje na zadacima, čime se smanjuje produktivnost i efikasnost u obavljanju svakodневnih aktivnosti. Kod studenata, nedostatak koncentracije može imati ozbiljan uticaj na učenje, ometajući proces apsorbovanja gradiva i rezultirajući smanjenim postignućem na ispitu. Usled mnogobrojnih obaveza na fakultetu, stresa i nervoze usled ispitnih obaveza, ali i drugih okolnosti u kojima mogu da se nađu, studenti navode da im čest problem predstavlja i opadanje koncentracije. Čak 98,7% ispitanika izjasnilo se da imaju problem sa visokim nivoom dekoncentrisanosti. Smatraju da su preopterećeni akademskim obavezama, a kao rezultat toga manifestuje se manji fokus i teže učenje.

STRIP

PRESSING

MAGAZIN ZA DEVETU UMETNOST • BROJ 24

ISSN 2955-9510

Razgovarao: Marko Stojanović

Intervju: Milorad Vicanović Maza

Nemam ego i ne želim da ga steknem

Milorad Vicanović Maza iz Laktaša u Bosni i Hercegovini je naš naproductivniji domaći autor u inostranstvu. To je jedino što u intervjuu koji sledi nije rečeno — a nije rečeno jer je Maza jako skroman čovek — a treba reći. Za sve ostalo, vidi ispod...

Kako je Milorad Vicanović postao Maza?

Za nadimak je odgovorna moja mati, koja mi je još kao bebi tepala da sam ja njena maza, te je u neko doba čuo i neko od komšijske djece, pa su me svi onda počeli zvati tako. Naravno da mi nadimak nije godio u mladosti ali sada se i sam češće predstavljam nadimkom nego imenom. Sad kad neko čuje nadimak povezuje ga sa ovim mojim crtanjem, mazanjem.

Čini se da nemaš veliki ego, da sebe, za razliku od svog rada, ne uzimaš za ozbiljno?

Crtam zato što to volim najviše a ne zbog dokazivanja da sam najbolji, najbrži, najveći. Na egunisam radio i nemam i dalje želju da to steknem. Ima li nešto što imaš želju da stekneš, za razliku od ega? Zapravo želim da se proces učenja i poboljšavanja nikad ne završi i da crtam, što bi rekli do zadnjeg daha.

Šta je došlo prvo, ljubav prema crtanju ili ljubav prema avionima?

Ljubav prema crtanju prvo i zauvijek. Ljubav prema avionima je valjda nešto svojstveno svakom dječaku koji je nekad želio da bude pilot, s tim što se kod mene to uklopilo u crtanje. Možda djeluje čudno ali ja nisam počeo crtajući avione, njih sam u svojoj karijeri prije profesionalnih voda uradio zanemarljivo

mali broj strana, više sam crtao SF i svašta drugo.

Ipak, danas kao da imaš zamor crtanja aviona — da li misliš da su te francuski urednici i publika i nesvesno ukalupili u stručnjaka za avione? Drugim rečima, osećaš li se ograničeno temom u francuskom stripu danas?

U jednom momentu, kad je broj albuma počeo vrtoglavo da raste, pomislio sam da ću možda doći do momenta kad će mi se učiniti da počinjem da ponavljam iste scene i da ću potrošiti sve ideje, ali do toga nije došlo, valjda zato što se uspijem uživiti u to što crtam. Ne osjećam zamor već više želju da dokažem da nisam crtač samo jednog žanra. Urednici i publika su izgleda tamo navikli da neko ko crta određeni žanr želi samo to da radi. Ja uvijek kažem da ja volim da crtam, i da to bude strip. Ima žanrova koje volim i kad bih birao prije bih radio fantastiku, ali isto tako sebe smatram čovjekom zadatka i uradiću šta god da dobijem.

Da li nekada imaš problema da sebe motivišeš za određeni album ili scenu, ili je to prosto stvar zanata i profesionalnosti da uvek na svemu daješ sve od sebe?

Mene motiviše da probam da scenario oživim crtežom, a čak i kad se radi o nečemu što nije uživanje za raditi, smatram

svojom profesionalnom obavezom da to izguram na najbolji mogući način. Kad radite nešto što vam tematski ne spada u omiljeni žanr ili omiljene scene, onda je to za mene izazov jer sam crtač i ako mi nešto nije familijarno, potrudicu se da bude.

Sloviš za jednog od naših najbržih crtača. Odakle potiče ta tvoja mitska brzina, šta misliš?

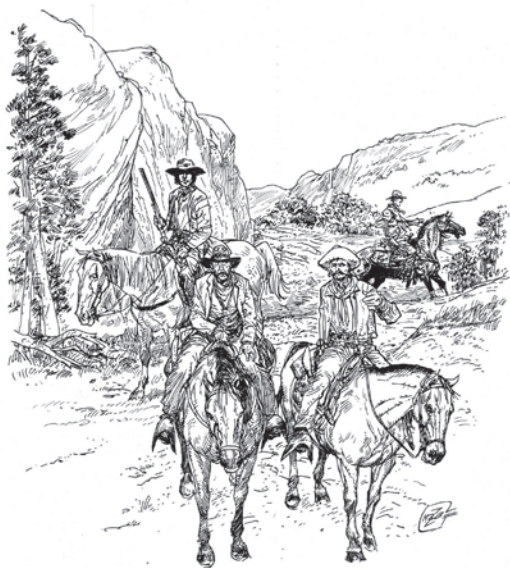
Radna etika koju sam stekao radeći poslove koje ni izdaleka nisam volio koliko volim crtanje, plus što sam naučio da donosim brže odluke, i da vjerujem svom osjećaju da li je nešto što uradim dobro ili nije.

Koji su to poslovi koje ni izdaleka ne voliš kao crtanje a koje si radio?

Prvo u društvenoj firmi, potom u privatnoj štampariji, da bih sa kolegom otvorio firmopisačku radnju u kojoj sam se najviše zadržao, nekih 15 godina i jednoga dana, nekih sedam mjeseci od početka rada na svom prvom projektu za „Quadrants Soleil“, samo sam jedno jutro na poslu rekao da to više ne želim da radim i posvetio se isključivo crtanju.

Da li smatraš za sebe da si biće istinkta ili racija, logike?

Neskromno mislim da ima svega od toga, a instinkta možda malčice više od druga dva.

Ja imam teoriju da nije brzina ono što je tebi najbitnije, već da strip teče neometano kad jednom krene. Jesam li u pravu?

Ja ne smatram da sam kao crtač nešto posebno brz i nikad nisam to smatrao prioritetom.

Jednostavno, kod mene se poklopilo da mogu da odradim posao brzo i bez oscilacija u kvalitetu, što se postiže dobrim osećajem za mjeru, koliko čega je dovoljno. Naravno, volim da kad radim ne bude kreni-stani. Ja ili radim posao ili ne radim, nema sredine.

Ipak, kad se uzme u obzir način rada francuskih scenarista koji imaju običaj da opslužuju armiju crtača dajući svakom od njih scenario na kašičicu, da li možeš takav način radasebi da priuštiš?

Nije to baš uvijek slučaj ali i u slučaju kad dobijem trećinu ili pola albuma odjedanput, moram čekati prevod, koji opet dolazi u ritmu koji mi zapravo odgovara, pet strana sedmično. Ispočetak je kod svakoga prisutan strah: šta ako sad nešto nacrtam a negdje pri kraju albuma se ispostavi da sam trebao to potpuno drugačije uraditi, što se evo za ovih 50-ak albuma nije desilo, i mislim da i neće. Ja se trudim da se prilagodim i samo je bitno da kad radim to ide stabilnim ritmom, bez dugih pauza u nevreme.

Radio si i za francuske i za kineske izdavače. Ima li razlike, i u čemu je?

Najkraće moguće rečeno, kad ti urednik u Francuskoj odobri table onda je to završena stvar, dok u Kini kad sve uradiš sjete se da bi trebalo nešto od toga, što su već odobrili da promijeniš, plus što kad i to se uradi, sve ide na uvid partijskom komitetu koji daje konačni sud šta može a šta ne može. Onda imate dva izbora, ili da šizite ili da samom sebi kažete, srećom, ovo niko ovdje neće moći da pročita, te neće ni znati šta je sve izbačeno.

Tvoj omiljeni kolorista je Desimir Miljić. Zašto?

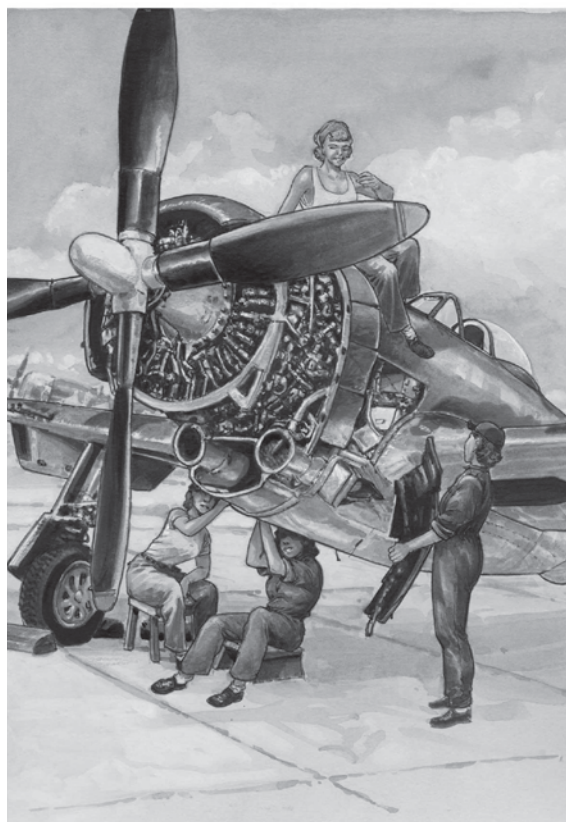
Desimir je zapravo, prvi strip-crtič koga sam upoznao i sa kojim je počelo moje pojavljivanje na sceni, prvi kolorista, potom i vječani kum jednom, pa i drugi put... Bio je dugo vremena izvan ovoga ali se sve nekako poklopilo da je u momentu kad sam ja žarko želio da mi promjene koloristu na „Wunderwaffenu“ i on poželio da se vrati stripu. Uradio je kolor na stripu koji sam radio po scenariju Pavla Zelića za „Linije fronta“, mom uredniku se sviđi i tako je krenulo.

Salon stripa u Laktašima je postao jedna od konstanti na festivalskoj strip-sceni u regionu uprkos tome što ti oko njega ništa ne forsiraš. Kako se to dogodilo, po tvom mišljenju?

Salon je zapravo bila želja tadašnjeg načelnika Opštine i direktorice Doma kulture, koji su rekli: zašto ja ne bih napravio neki strip-festival. Ja sam sam smatrao da nisam baš neko za organizovanje, ali sam bio sretan da imam priliku da dovedem kolege da se družimo i da usput izvučemo strip iz nekog zaborava u koji je zbog svih dešavanja devedesetih, zapao. Brzo sam shvatio da sve treba da bude što jednostavnije i prilagođeno i samoj veličini mjesta i interesu okoline, pa sam okrenuo to naše druženje u animiranje mladih da dođu i druže se sa nama i crtaju, a radove koje sakupim tako, slijedeće godine postavljam kao izložbu. Bez odvajanja; radove djece od pet godina i kolega koji kao i ja rade za strane izdavače. Volio bih da ovakvih, niskobudžetnih događanja bude što više jer u svakom mjestu ima djece koja takvo nešto jedva čekaju.

Šta bi preporučio mladom Mazi koji danas kreće u bavljenje stripom?

Uvijek mi je bilo žao kad čujem, da je neko sa izraženim talentom u nekom momentu odustao od crtanja, i zato uvijek savjetujem: da se ne odustaje i da se prvo crta za svoju dušu, i čak i ako se dođe u profi vode taj osjećaj ne smije da nestane. I da ne sluša priče o krizi već da crta.

Saša Jovanović, „Zec Trkač 1” (Beograd: „Besna Kobilica”)

Imaginarni Niš

Bujnost imaginacije kakva krasi Sašu Jovanovića, čiji je strip „Zec Trkač 1” beogradska „Besna Kobilica” objavila 2022. godine, zaista je osobena. Po njenom zamahu, hrabrosti da se ispriča priča ma kako na momente teška za praćenje bila, ali i po prodiranju u dubine traženja za odgovorom na pitanje šta je uopšte jedna, krajnje minimalistički shvaćena, priča, Jovanović ostvaruje umetničke visine za koje mu, imajući na umu taj spoj bujnog talenta i dobro odrađenog posla, već na samom početku valja skinuti kapu.

Započeti jedan ovakav tekst ovako ambicioznom pohvalom autoru, ako se ne izriče snagom gotovo neupitnih autoriteta kakvih (na svu sreću) odavno više nema u našoj kulturnoj javnosti, zahteva mermerno snažnu argumentaciju u prilog iznetom tvrđenju. Sasvim je, onda, logično poći od toga gde bi uopšte valjalo smestiti ovaj strip, unutar šireg konteksta umetničkog stvaralaštva na ovom polju kod nas.

Po jednom u osnovi postmodernističkom zamahu i spomenutoj ambicioznosti u pričanju priče, delo Saše Jovanovića verovatno bi se moglo staviti rame uz rame sa delom Danijela Žeželja, još jednog autora kog krasi slična smelost da se eksperimentiše sa razradom motiva, i kroz pažljivu razradu simbola ispriča priča koja dugo ostaje u sećanju. Slične sposobnosti krase i Jovanovića,

bogat talenat i dosta rada na tome da se sve kockice slože u smislenu celinu.

Smisljena celina. To je verovatno upravo onaj momenat formalnog okvira priče koji nam, doduše tek u retrospektivi, omogućuje da gusto isprepletene nadrealističke slike kojima „Zec Trkač 1” obiluje nazovemo koherentnom pričom. Sve je uklopljeno kako treba, aristotelijanski konzervativno — nema tu velikih narativnih viškova, niti manjkova. Nekoliko ravni fabule prepliću se redosledom koji verovatno ima neku svoju unutrašnju logiku, u početku sasvim konfuzno a kasnije sve smislenije i smislenije, i zaista je malo stripova koji u tolikoj meri iziskuju da budu pročitani, što bi se popularno reklo, „u jednom dahu”, jer autor kroz čitav strip ne prestaje da bombarduje čitaoce simbolički gusto zbijenim a ipak uglavnom prilično kratkim sekvencama. U tom procesu strada sve što bi, konzervativno gledano, trebalo da uokviri jedno ovakvo delo — vremenska ravan oscilira, dominira 1933. godina (u kolektivnom sećanju čovečanstva zapamćena po dolasku Hitlera na vlast u Nemačkoj), ali se jedna ravan odvija i u 1921. godini (nema konsenzusa kolektivnog sećanja o najupečatljivijem događaju te godine), a jedna mala ali izuzetno važna sekvenca, deo slagalice bez koga bi pozamašno parče ostatka priče visilo u vazduhu, odvija se u muzeju 1972. godine (kad se već rasplela analiza o događajima, neka bude da je te godine Vesna Vulović pala iz aviona, Ričard Nikson reizabran premda se Votergejt već pomaljšao, Crni Septembar izveo Minhenski masakr na Olimpijadi, a drug Tito smenio srpske liberale), dok je prostorna ravan uglavnom vezana za Niš, uz izuzetak onog dela radnje koji se tiče pecanja kitova (reč je o, uostalom, sasvim opravdanom izuzetku — u Nišu, zaista, nema uslova za pecanje kitova) i jednog pozamašnog dela koji se odvija izvan konvencionalno shvaćene prostornosti, u objekt-svetovima koji jesu plod imaginacije likova, ali ne one kreativne, koja se hrani znanjem, progresom i drugim humanističkim idealima, nego one destruktivne, koja se hrani krvlju.

U središtu priče je niški advokat Stevan Apostolović, za koga na samom početku saznajemo da je ubijen u sudnici, i čitava dalja naracija u izvesnom smislu služi da spusti tas na drugu stranu vage i znatiželjnu publiku nekako ubedi da je i smrt, premda činjenična, opovrgljiva kategorija. Reč je o živopisnom karakteru,

što fizički (krase ga zečije uši, premda i same možda jesu plod imaginacije one epistemičke pozicije koja je, sasvim lucidno, dodeljena čitaocu), što u psihološkom smislu. Ribice iz akvarijuma, koje sa njim dele i naslovnu stranu stripa, verovatno su jedini pravi prijatelji koje ima, i koje kao sveprisutni lajtmotiv prožimaju praktično čitavu fabulu romana. Od samog Apostolovića bi se, pak, u skladu sa žanrovskim predrasudama, očekivale određene osobine od kojih on odstupa. Njegovo baratanje retorikom, premda sasvim pristojno, ne ukazuje nam na naročito prikljivog lika. Njegovo služenje logikom, iako će se pokazati poaroovski preciznim kada mu se život nađe u opasnosti dok sedi na klupici u parku Čair, neće čitaoca dovesti do momenta katarze kada se sudski proces, oko koga se delom vrti priča, nađe na svom vrhuncu, a krunski dokaz bude predstavljen sudiji. Do obrta svakako dolazi, ali je taj obrt više proizvod tradicionalne dobre pripreme procesa, nego naročito napregnutog logičkog rezonovanja.

Verovatno najzanimljiviji trenutak u čitavom stripu, kako za izgradnju karaktera advokata Apostolovića, tako i za čitavu fabulu, jeste poseta Čele-kuli. Kratak momenat fabule, na svega dve strane, otkriva, prvo, nekonvencionalne metode savetovanja, u izvesnom smislu i sujeverja, kojima Apostolović pribegava, i, drugo, kapacitet ove priče da u sebe primi kratak ali izuzetno intenzivan momenat kvalitetnog humora. Pošavši od premise, čiji izvor je objašnjen na završnim stranama, da je nemoguće da su u Čele-kuli samo ustaničke glave, odnosno da se među brojnim stradalim čije su glave ušle u kulu morao naći i određeni

broj turskih glava, Jovanović gradi kratku i intenzivnu scenu o komičnoj drami jedne turske glave koja više nije tako zainteresovana da bude deo jednog istorijskog spomenika. Na manjem prostoru, teško da se u svega nekoliko rečenica mogao izgraditi duhoviti dijalog, kome ne manjka ni egzotike u trenutku kada se veći broj glava nađe u svađi.

Sve skupa uzevši, „Zec Trkač 1” je oda jednom imaginarnom Nišu, kakav, razume se, postoji samo u imaginaciji Saše Jovanovića, ali mu taj modus postojanja ne oduzima ništa od onoga što ovaj grad, za koji sam Jovanović zapaža da „nije lep već samo vrlo udoban, što je /.../ kod gradova mnogo važnije”. Priča o imaginarnom Nišu ispričana je sa velikom pedantnošću i težnjom da se u unutrašnjem poretku grada ništa značajno ne poremeti. Jedna pošta je pretvorena u banku, a onda se ispostavilo da nekada i jeste bila banka, tako da je i ta mala intervencija harmonizovana. Ilustrujući grad, Jovanović se rukovodi kako načelom što veće detaljnosti, tako i načelom atmosferičnosti, koja sa realnim Nišom ima veze tek donekle. Kao podmet produkta imaginacije, realni Niš je vrlo konkretno prisutan u imaginarnom, koji Jovanović stvara, ali mu on pridodaje atmosferu koja sa njim ne korespondira u onoj meri u kojoj, recimo, korespondira sa drugim produktima mašte, ontološki bliskim po načinu na koji postoje. I upravo ta atmosferičnost, koja u tolikoj meri odudara (što je, zapravo sve manje neka osobita novost u našoj umetnosti, pogotovo filmskoj) od atmosfere prototipa, jeste ključni konstitutivni dodatak na kom počiva imaginarni Niš Saše

Jovanovića. Palilula koju on slika, Čair sa lišćem koji donosi, niška tvrđava koja biva poprište za fabulu značajnog udara groma, uz prateće povike građana prilagođene dijalekatskim karakteristikama kraja, sve su to, prilično detaljno, ona mesta koja jesu i u realnosti. Jovanovićev umetnički zahvat svoj puni zamah dobija kada na red dođe kakvoća tih mesta, jer tada tvrđava postane kulturno mesto osobene mistike, a Čair poprište obračuna kakvog se i kvalitetan vestern ne bi postideo, pogotovo u pogledu dosetljivosti razrešenja tog duela.

Ljudi koji vole Niš, kojima su lokacije koje su našle svoje mesto u ovoj uzbudljivoj priči bliske, svakako će naći ogromno uživanje dok budu listali strane „Zeca Trkača 1“, jer će biti u mogućnosti da, recimo, odmeravaju realističnost odabranih lokacija u pogledu uklopljivosti fabule u ta mesta (Umberto Eko je voleo da štopuje vreme dijaloga u odnosu na pređenu putanju tokom odvijanja određene radnje), ali je važno dodati i to da ljudi kojima su spomenuta mesta, sve skupa uzevši, jedna ne baš do kraja raščinjivana slagalica lokacija koje im nisu bliske takođe mogu u ovom stripu naći zadovoljenje svoje potrebe za dobrom i zanimljivom pričom. Neopterećeni pitanjem korespondiranja imaginarnog i realnog Niša, oni će, bez ikakvog, kantovski rečeno, interesa za egzistenciju stvari o kojoj je reč, moći da se prepuste samoj priči i da u njoj uživaju radi nje same.

Za takve čitaoce, na kraju knjige nalazi se i dodatak, sa autorovim pojašnjenjima o lokacijama kojim se poslužio u stvaranju stripa. Reč je o toponimima, što Niša što okoline poput, recimo, Đavolje varoši, koji bi domaćoj publici, čak i onima koji su krajnje aproksimativno i jedva u grubim crtama upoznati sa Nišom, u određenoj meri poznati. Bilo da jesu ili ne, autor radi pametnu stvar, opredelivši se da kratke zapise o tip toponimima ne veže u tolikoj meri za neka dobro znana opšta mesta o njima, koliko za subjektivne asocijacije koje, možda, i nisu sasvim nezavisne od same fabule stripa.

Zamerka koja bi se mogla izneti liči pomalo na ono što bi se moglo zameriti i boljima među filmovima Gaja Ričija, koji su po kompoziciji donekle bliski ovom stripu, a to je da čitalac relativno kasno počinje da drži sve uzde u rukama i da se suvereno kreće kroz fabulu, znajući tačno gde se unutar priče nalazi i šta se uopšte događa. Kombinacija većeg broja ravni na kojima priča teče, relativno kratkih sekvenci u kojima se odvija, i manira koji po kreativnom ludilu s punim pravom podseća na imaginativni potencijal kakav je krasio mladog Svetislava Basaru u vreme pisanja „Fame o biciklistima (ako bismo išli izvan okvira stripa, ovo je, po dobrim osobinama koje delo, verovatno estetički najbliže umetničko delo „Zecu trkaču 1“), može kumulativno na čitaoca dok ne zađe dovoljno duboko u priču imati efekat konfuzije.

Kada se, međutim, čitalac jednom osamostali unutar imaginarijuma u koji je bačen, iako će ga Jovanović stalno držati na oprezu novim nadrealističkim iznenađenjima (ili upravo zahvaljujući

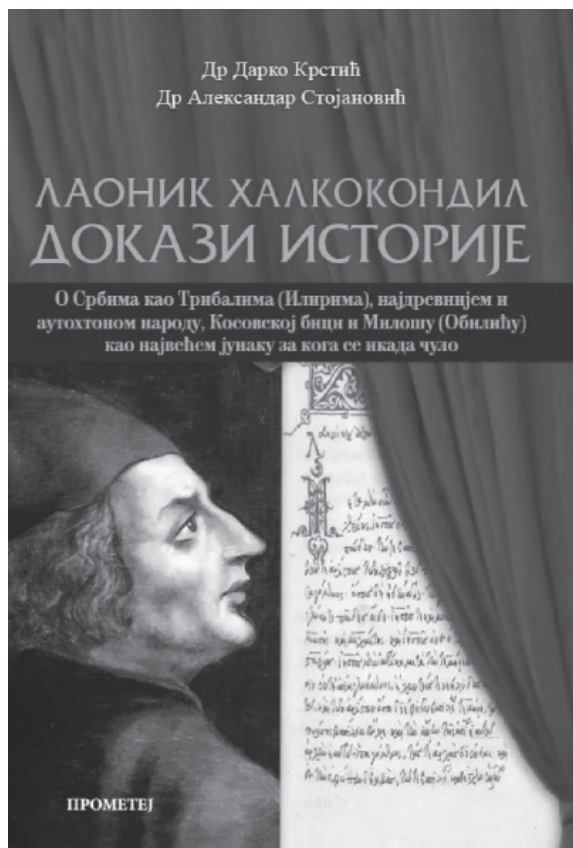
njima), on će u njemu naći popriličnu zabavu, i i te kako će moći da uživa u delu pred sobom. Dobrim delom, to ima da zahvali još jednoj osobini koju ovaj strip deli sa „Famom“, a to je da se u oba slučaja, bez obzira na vidljiv uloženi napor da bi priča profunkcionisala, još izdaleka vidi da je i sam autor uživao, ili bolje reći — da se i sam autor ludo zabavljao, dok je ono najbolje što njegova mašta ima da ponudi stavlja na papir, što kroz reči, što kroz, u ovom slučaju, i slike.

Na samom kraju, valja se opet vratiti sposobnosti Saše Jovanovića da sa ogromnim talentom ispriča dobru priču. Pogodnost priče da se saopšti, ma kako bila struktuirana, zavisi od toga koliko je ona sama za sebe, u svojoj jednostavnosti ili kompleksnosti, jedna koherentna celina. Ključ preporuke za čitanje „Zeca Tragača 1“ leži upravo u estetičkim visinama koje, uspevajući da normalizuje krajnje nadrealne scene i da na belinu papira izvuče najkreativnije plodove svoje imaginacije, Saša Jovanović dostiže. Jednom kada je priča ispričana na uspešan način, ona je postala normalno iskustvo, koje ima svoj unutrašnji logički poredak i koherentnost od koje zavisi sama mogućnost pripovedanja priče, i po osećaju koji ovaj strip proizvodi iz te retrospektivne perspektive, može se stići do njegove poslednje osobenosti — njega bi, shodno rečenom, možda bilo još zanimljivije, kada se pročitao od početka do kraja, pročitati opet, s kraja ka početku.

Dr Darko Krstić i dr Aleksandar Stojanović –
„Laonik Halkokondil: Dokazi istorije” (Prometeja, 2022)

0 pseudonaucnom izdanju “Dokaza istorije”

Ove godine je na Sajmu knjiga veliko interesovanje izazvao popularizovan naslov koji bi inače trebalo da bude specijalističko istorijsko štivo. Međutim, kako bi on to i bio, bilo ga je potrebno i prirediti na adekvatan način.

Istorija, kao i svaka nauka i(li) naučna disciplina, ima svoju metodologiju, iz čega proishodi precizan niz koraka koje je neophodno ispratiti kako bi se došlo do dobrog i valjanog zaključka. To se takođe odnosi i na izdavanje istorijskih izvora.

Za stvaranje egzaktnog i metodološki ispravnog historiografskog rada i dela neophodno je izvajati zanat, biti upoznat sa svim

prethodno navedenim.

Ipak, jasno je da je to u ovom slučaju – zanemareno.

Ovaj prevod i izdanje istorije vizantijskog istoričara Halkokondila potpisuju troje recezenata, od kojih su dva pri Bogoslovskom fakultetu, što će reći, primarno se bave bogoslovskim temama; treći recenzent (recenzentkinja) po struci je istoričar, i to istoričar srednjeg veka, međutim reakcija nije kao osobe iz struke izostala je. Sva tri recenzenta jesu profesori fakulteta! Kada je reč o samim prevodiocima, u pitanju su dva takođe pravoslavna teologa, što nam ukazuje na to da su dotični vizantijski i helenistički grčki u formalnom smislu učili u okviru (samo) jednog, dvogodišnjeg fakultetskog predmeta, uz šta su dodali usavršavanje na potonjim studijama u Grčkoj, međutim možda to nije ipak zadovoljavajuć nivo poznavanja za prevođenje, podvlačimo, jednog istorijskog dela na vizantijskom grčkom. Svih petoro pomenutih jesu doktori nauka!

Autori i izdavač insistiraju da je ovde reč o „kritičkom izdanju” dela Laonika Halkokondila, međutim ova knjiga ne ispunjava niz potrebnih uslova kako bi se smatrala kritičkim izdanjem. Nisu uzeti u obzir, u okviru pratećeg tekstualnog aparata, svi prepisi Halkokondilove Istorije, niti je izvršeno minuciozno poređenje razlika u sačuvanim prepisima, te samim tim nije izvršena ni rekonstrukcija protografa koja bi iz takve analize proizašla. Umesto toga, autori su se opredelili da prenesu pređašnje izdanje grčkog originala Halkokondila iz 1922. godine, a ne njegovu na nekim mestima poprađenu ili isprađenu verziju iz 2014. godine.

Da se ovde ne radi o kritičkom izdanju svedoči i činjenica da su autori odabrali da objave, prevedu i komentarišu samo izvesne delove Halkokondilove Istorije, čime su narušili celovitost izvornog teksta i čitaoca ostavili samo sa delimičnim tekstom knjige te ga na taj način onesposobili da eventualno sagleda Halkokondilovu Istoriju u njezinoj celovitosti. Kritičko izdanje nekog izvora podrazumeva objavljivanje (celog) integralnog teksta. Već tu se jasno vidi kako su autori ovog izdanja bili

vođeni subjektivnom željom da predstave svoje pseudonaučne teorije o navodnom poreklu Srba, a ne da dadu kritički osvrt na samo istorijsko delo Laonika Halkokondila i na njegove domete kao istoričara. U tom smislu, prevod na jedan savremeni jezik grčkog teksta može – ali i ne mora biti – deo kritičkog izdanja nekog istorijskog izvora, pa u tom smislu s m prevod ne predstavlja prvorazredni naučni doprinos bar kada je reč o istorijskom tumačenju i analizi dela.

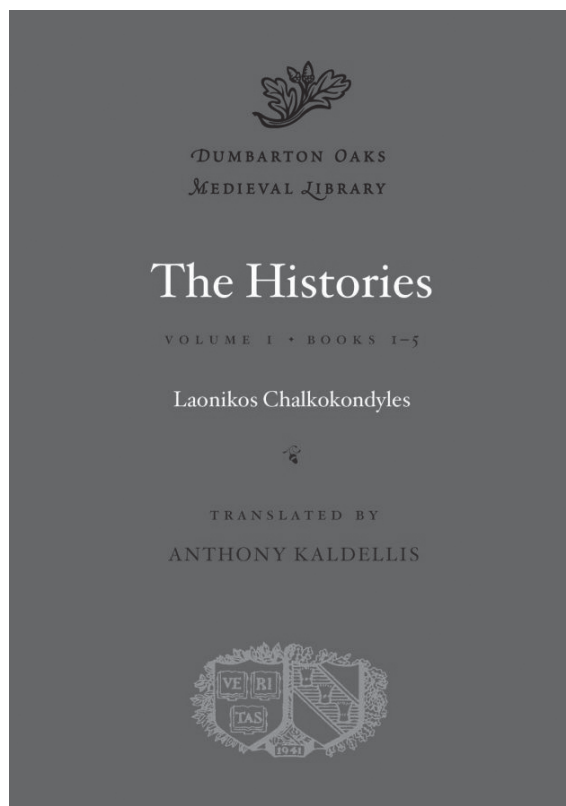
Pseudonaučne tendencije ovog izdanja mogu se nazreti već u samom podnaslovu dela, *Dokazi istorije*, gde bi ispravan prevod sa grčkog jezika glasio *Izlaganja istorije* ili, uprošćeno, *Istorija*. Takođe, pri promovisanju ovog naslova nailazi se na niz senzacionalističkih tvrdnji, poput one da je ovo Halkokondilovo delo čekalo prevod 650 godina, što je lako oborivo čak i prostom pretragom interneta.

Oni koji o ovoj knjizi promotivno govore kao glavni fokus dela ovog vizantijskog istoričara ističu tobožnje prisustvo Srba na Balkanu u dubokoj prošlosti, što svakako predstavlja jednu od najoskrnavljenijih istorijskih tema u nas, ali nikako i nipošto centralnu temu Halkokondilovog spisa. A podnaslov ovog parcijelnog izdanja njegove *Istorije* kao da upravo to i sugerise! Svakom ko se ozbiljno bavi naukom jasno je da na dokaze o Seobi Slovena možemo lako naići u delima mnogih istoričara poput Priska, Agatija i Prokopija, ili Konstantina VII Porfirogenita i njegovog oca, Lava VI Mudrog. Podsećamo i na to da je vizantijski istoričar Halkokondil živeo u XV veku i da se nikako i nipošto ne može (zlo)koristiti kao nekakav (kontra)argument za vizantijske istoričare koji su živeli u vreme Seobe Slovena VI i VII veka ili u vreme nakon nje ili su, pak, o njoj pisali na osnovu verodostojnih izvora iz tog vremena. Takođe, Halkokondil je u želji za oponašanjem svojih antičkih prethodnika koristio arhaična imena naroda ne samo za Srbe, no i za druge narode i grupacije. On tako – stilski arhaizirajući – Srbe zove Tribalima, Bošnjane / Srbe u Bosni zove Ilirima, Bugare zove Mezima, Ugare/Mađare zove Peoncima, Rumune zove Dačanima, Hrvate zove Dalmatima, Čehe zove Bohemcima, Engleze zove Bretoncima, Francuze zove Keltima, Špance i Kastiljance zove Iberima, Navarce zove Keltiberima, Aragonjane i Katalonce zove Tarakoncima, Toskance i Firentince zove Etrurcima, Čagatajce zove Masagetima, a Mavare zove Libijcima. Međutim, ne mareći za to da je ovde reč samo o jednoj retorskoj arhaizaciji, jedan od autora Halkokondilovog prevoda u nekom od svojih slobodnih ekskursa u ovoj knjizi više nego transparentno iznosi da smatra kako su Srbi starosedeoći Balkana, bez obzira na istoriju koja se uči u školama i na fakultetima!

Pri prevodu i priređivanju ovog istorijskog spisa došlo je do kardinalnih grešaka, koje školovani istoričari i klasični filolozi uočavaju više nego brzo. U predstavljanju ovog dela našoj

javnosti uočljivo je konstantno, možemo reći i usiljeno, pominjanje Srba kako bi se vešto provukao pseudoistorijski narativ o Seobi Slovena kao navodnom falsifikatu. I to falsifikatu Rimokatoličke crkve! Da ne napominjemo koliko je upravo taj i takav narativ u ovom izdanju dnevnopolitički, propagandni i huškački, i da sa istorijskim činjenicama Seobe Slovena veze nema. Jer istorija zahteva argumentovanost dokaza i njezini zaključci moraju biti izvedeni sine ira et studio! Kako ne bi dolazilo do propusta, napravljenih slučajno ili čak namerno u svrhe senzacionalizma, od ključne važnosti jeste da se pri priređivanju ovakvih naučnih izdanja angažuju naučnici sa iskustvom, i to najprimarnije iz stuke. To u ovom izdanju generalno nije slučaj, a gde jeste, tada je nauka u naučniku ostala snom mrtvijem uspavana.

Plasiranje ovakvog pseudoistorijskog i propagandnog sadržaja, naročito od strane dosad ozbiljne izdavačke kuće koja objavljuje pre svega knjige istorijske tematike predstavlja ispiranje mozga čitaocima, i namer(e)nu štetu za istorijsku nauku. Ovakav loš i maliciozan korak jeste veliki udarac na više nego svetski uglednu srpsku istorijsku nauku koja u našem laičkom miljeu prolazi kroz Hristove nedaće upravo zbog plasiranja sadržaja takvog tipa u virtuelnom i u realnom svetu. Ovakvo izda(va)nje jednog istorijskog spisa bez adekvatne naučne baze i na taj način adekvatne obrade jeste ništa drugo nego odskočna daska za dalju i još dublju pošast pseudonauke kod nas.

Студентски центар Ниш
Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš
Ustanova za standard studenata
Republike Srbije
Aleksandra Medvedeva br. 2
www.scnis.rs, info@scnis.rs
tel/fax 236-686, 226-487, 231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski
restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski
restoran - Velikotrnavska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski
restoran - Gradsko polje bb

House caffe - klub studenata u Velikotr-
navskoj 2 , kod Medicinskog fakulteta

Klub Ekonomskog fakulteta -
Trg Kralja Aleksandra 11

